

Религија старе Грчке

О религији старих Грка највише се сазнало из Хомерових и Хесиодових епова. Хомерови епови су *Илијада* и *Одисеја*, а Хесиодови *Теогоније*. У њима се сусрећемо са примјерима антропоморфнога политеизма, а то значи да су божанства приказивана у људском лику. У религијама старих Грка и Римљана проналазе се трагови анимизма и демонизма, као и фетишизма, који су Грци преузели из кретско-микенске религије. У Хомеровим дјелима и даље се сусреће Зевс као главно божанство, који се налази на Олимпу и управља другим божанствима. Уз 12 олимпских богова (Зевс, Хера, Атина, Аполон, Артемида, Хермес, Арес, Афродита, Хефест, Хестија, Деметра и Посејдон) међу главне убрајају се још: Хад, Персефона и Дионис. Много је већи број мањих божанстава: музе, нимфе, хоре, мојре и др. Боговима су се упућивале молитве, приносиле жртве и подизали храмови, чиме им се изражавало поштовање и вјеровање. Остатке неких од тих храмова и данас можемо видјети у Грчкој. Познавање грчке религије ослања се на познавање грчке митологије јер се побожност у старој Грчкој изражавала кроз култно поштовање богова.

Грчка религија не познаје свештенички клер, већ само изасланике култова. Такође, примјетан је недостатак светих текстова, који припадају митолошком наслеђу које су филозофи и књижевници тог доба интерпретирали према слободној вољи. Хомерови списи говоре о јуначким подвизима и херојима тога доба. Написани су у Јонији. Хесиод пише епове са поуком и један од најпознатијих је *Сварање богова*, настао око 8. вијека прије нове ере, који говори о самом рађању божанстава и о постанку свијета.

Мит о Миноју

Миној, будући митски први краљ Крита, морао је да се бори са браћом око превласти. По други пут своју улогу има бик. Миној је молио Посејдона да му пошаље бијелог бика да би га он жртвовао и тако осигурао помоћ бога у борби око престола. Поново је величанствени бик изронио из мора, Миној је побиједио браћу и постао краљ. Све би било добро да се Миној није сажалио на лијепу и

моћну животињу, па је ипак није жртвовао, већ сачувао за себе, надајући се да Посејдон неће сазнати. Али, бог је ипак бог. Сазнавши за Минојеву превару, Посејдон је побјеснио и одлучио да страшно казни бахатост и непослушност новопеченог краља. Прво је бика претворио у помахниталу животињу која је пустошила острво. Тек много касније убио га је сам Херакле. Да невоља буде још страшнија, пробудио је у срцу Пасифаје, Минојеве жене, неприродну пожуду и страст према бику. Пасифаја, која није могла да умири помаму за животињом, натјерала је Дедала, дворског градитеља, да начини справу у облику краве у коју се увукла и сјединила са биком. Пасифаја је ускоро родила Минотаура, чудовиште са главом бика. Дедалу је наложено да изгради огромно здање, чувени Лавиринт, у који су затворили Минотаура.

Период старе Грчке који је препознатљив по њеним зиданим комплексима, храмовима, хијероглифима назван је минојска култура. Назив минојска култура установио је енглески археолог Артур Еванс по легендарном критском краљу, мудрому законодавцу и судији Миноју. Еванс је открио палату у Кнососу на острву Крит и то је била прва цивилизација на подручју Европе. Минојска цивилизација рађа се око 2600. године прије нове ере и развијала се и расла све до 1200. године прије нове ере. Минојци су поштовали бика, што се видјело по цртежима са његовим ликом, али и сјекиру која им је служила за чин жртвовања саме животиње. Артур Еванс историју Крита подијелио је на три периода: *раноминојски*, *средњеминојски* и *касноминојски*. Раноминојски период (2600-1900. г. п. н. е.) препознатљив је по грађењу кућа од цигле и тврдог камена, гробницама које су препуне керамике, од чега се правило посуђе које је било украшено геометријским декорацијама. Средњеминојски период (1900-1700. г. п. н. е.) краси рафинирана керамика из Камареса, а претпоставља се да је земљотрес око 1700. г. п. н. е. порушио грађевине из овог периода. Касноминојски период (1700-1450. г. п. н. е.) препознатљив је по примјерима осликаних рељефа који су украшавали палатни простор. Критски мајстори развили су различите верзије стилова израде, тј. декорације керамике.

Период грчке историје од 1600. г. п. н. е. до око 1100. г. п. н. е. назива се микенским периодом или културом. Ова култура повезана је са минојском културом и донијела је Тројански рат. Прва ископавања Микене вршио је грчки археолог Питакис 1841. године, који је пронашао и обновио Лавља врата, утврђена врата украшена лављим мотивима на улазима у праисторијске тврђаве.

Зидови Акропоља у Атини изграђени су око 13. вијека п. н. е., када је утврђење било центар Микенског краљевства, а током наредних вијекова дограђивало се унутар зидина. Најважније грађевине су: Партенон, Пропилаја, Ерехтеон и храм посвећен богињи Ники. Током вијекова светилиште је мијењало улоге - ту су се одржавали религијски фестивали, налазио се трезор, војно утврђење и вјерска стјецишта.

Цјелокупан духовни развој старе Грчке обиљежило је дјеловање три култа: *аполонијски*, *дионизијски* и *орфејски*. У прецизно одређеним данима у

години, у част богова ова три култа, приређиване су различите свечаности. Аполонијски култ дјеловао је у част бога Аполона, који је био представник смиреног, умјереног живота, те су људи долазили по разне савјете код Аполона, који им је поуке издавао преко својих пророчица у делфском храму. Ово светилиште називано је, како то наводи Елијаде, и пупком свијета, у коме је пророчица Питија давала одговоре на постављена питања од вјерника. Платонова филозофија темељи се на истом принципу као и аполонијски култ, а то је принцип разума или рационалности.

Дионизијски култ био је посвећен богу Дионису, богу вина и раскалашног начина живота. Сеоске свечаности почињале би бербом грожђа и трешања у част бога Диониса и то се односило на прославу Сеоског Диониса, а крајем марта и априла светковина се селила у град гдје се у оквиру ове светковине зване Градски или Велики Дионис састојала из циклуса игара (трагедије и сатиричне игре, комедије) и дефилеа изван зидина до светилишта. Ничеова филозофија била је инспирисана дионизијским култом.

Орфејски култ темељи се на Миту о Орфеју, а филозофско учење по основама овог мита јесте да је људска душа божанска, док је тијело извор различитог зла, што можемо пронаћи и у средњовјековној хришћанској филозофији.

Такође, био је познат култ хероја, који доприноси томе да се у микенске гробнице приносе понуде мртвима, чиме гроб прераста у култ и центар моћи за хероје чији су посмртни остаци били амајлије за непобједивост за заједницу која их је имала. Најпознатији хероји тог времена су: Хелен, Херакло и Ахил, коју су, попут других хероја, могли бити проглашени за осниваче градова, за претке свог племена и сл.

Молитва, жртва и завјетни дар били су главни облици култа, тј. обраћања божанству када се хтјело постићи добротинство или сазнати будућност. За то је била потребна обредна чистоћа, која се према вјеровању одржавала избјегавањем онечишћујућих додира, на примјер, с мртвацем или људском крвљу, а постизала се ритуалима чишћења. Породични култ био је везан за одређене прилике и мјеста и обављао га је отац, глава породице, који се посебно обраћао Зевсу. За потребе јавног култа прописан је и празнични календар кроз цијелу годину. Свака светковина имала је устаљене обреде. Грчки град-држава (полис) имао је посебне култове и светковине, као што је Атина као град посебно поштовала Зевса Градског и Атину Градску. Чврста повезаност религије и полиса било је главно обиљежје класичног раздобља у којем је државна религија постала грађанска обавеза. Границе полиса прекорачивали су култови међуградских савеза и Олимпијске игре за све Грке.

Мање познати појмови:

Демонизам - вјеровање у демоне, зле духове.

Клер - један од назива за свештенство.

Акропољ — античко светилиште богињи Атине на брду изнад Атине.